

Journal of Scientific Papers “Social development & Security”
home page: <https://paperssds.eu/>

Dmytro, Klinovyy & Peter, Rogov (2017) Perspektyvnyy mekhanizm finansuvannya natsional'noyi ekonomiky, bezpeky ta oborony Ukrainy [A promising mechanism for financing the national economy, security and defense of Ukraine]. *Social development & Security*. 1(1), 24 – 45.

**ПЕРСПЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ, БЕЗПЕКИ ТА
ОБОРОНИ УКРАЇНИ**

Дмитро Клиновий*, Петро Рогов**

* Державна установа “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України”, бульвар Тараса Шевченка, 60, м. Київ, 01032, Україна,

e-mail: klinovoy@gmail.com

к.е.н., доцент

провідний науковий співробітник відділу комплексної оцінки та управління природними ресурсами

** Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Повітрофлотський проспект, 28, м. Київ-049, 03049, Україна,

e-mail: rogov_guard@ua.fm

к.т.н., старший науковий співробітник,

старший науковий співробітник

Article history:

Received: August, 2017

1st Revision: September, 2017

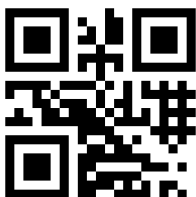
Accepted: October, 2017

JEL classification: G01

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1056837>

Анотація: Обґрунтовано принципи сталого фінансування потреб державного розвитку, включаючи національну економіку, безпеку та оборону, за рахунок формування правового інституту громадянської власності на природні ресурси. Запропоновано механізми створення фонду суверенного добробуту як надійне й сучасне джерело фінансування перспективних державних потреб.

Ключові слова: національна безпека, оборона, фінанси, суверенний добробут, громадянська власність, природні ресурси.

Клиновий Д. В., Рогов П. Д. Перспективний механізм фінансування національної економіки, безпеки та оборони України [Електронний ресурс] / Д. В. Клиновий, П. Д. Рогов // Соціальний розвиток і Безпека. – 2017. – Вип. 1 (1). – С. 24 – 45. – Режим доступу до журн.: <https://paperssds.eu/index.php/JSPSDS/article/view/11/3>

1. Постановка проблеми

На початку XXI століття, незважаючи на тісне міжнародне співробітництво в галузі забезпечення безпеки та сталого розвитку глобальних регіонів, ухвалення відповідних безпекових і програмних документів, поглибилася системна криза світової політичної та економічної систем, пов'язана з переходом де-факто від глобального до менш масштабного, тобто глокального (глобально-локального) рівня управління безпекою у сфері міжнародних відносин. Ця тенденція особливо яскраво відобразилась у перебігу подій 2014 – 2017 років у Криму й на Донбасі, коли фактично основними учасниками переговорного процесу стали так звані країни “нормандського формату”, тобто європейського глокального регіону. Без прямої участі в мирних переговорах основних гарантів Будапештського меморандуму, у першу чергу США та Великобританії, наша країна, навіть враховуючи підтримку західноєвропейських партнерів, опинилася в умовах військової агресії практично “сам на сам” з протилежною стороною конфлікту, хоча США і надавали протягом цього періоду Україні певну фінансову та іншу допомогу. Наслідком стало не стратегічне вирішення проблем, що виникли, а локалізація (інкапсуляція) на сьогодні конфлікту зоною проведення АТО та анексованим Кримом. На майбутнє, більшість політологів стратегію забезпечення безпеки у світі вбачають вже не глобальною, що реалізується наддержавою (“*Pax Britannica*” або “*Pax Americana*”), а саме глокальною, яка забезпечуватиметься потужними власними збройними силами та кількома локалізованими стратегічними союзами в межах глобального світу, включаючи, зокрема, європейський, американський, тихоокеанський та азіатський театри економіко-політичної взаємодії основних світових гравців – країн “Великої сімки”, “Двадцятки”, неоіндустріальних держав об'єднання БРІКС тощо.

Основними викликами, що постали з цієї ситуації, стали, по-перше, заморожування пропозицій щодо надання США Україні летальної зброї та звужене фінансування потреб національної безпеки та оборони “ззовні” у вигляді допомоги (за 3 роки збройного конфлікту Україною отримано, за відкритими даними секретаріату Білого Дому, біля 0,6 млрд. доларів США [1]. Включаючи потенційне фінансування на поточний 2017 р. у розмірі 560 млн. дол. США [2]), іноземна допомога Україні, надана їй з 2014 року дещо перевищить 1 млрд. дол. США.

По-друге, обмеження фінансування оборонних програм в основному внутрішніми фінансовими джерелами, зокрема – бюджетним фінансуванням, включаючи таке джерело державних доходів як військовий збір.

По-третє, необхідність для України самофінансування оборонних видатків в умовах соціально-економічної кризи, скорочення виробництва та обмежених можливостей для зовнішніх запозичень.

Проте, фінансові потреби для забезпечення національної безпеки та оборони є, без перебільшення, колосальними, оскільки на сьогодні Україна

володіє армією, чисельність якої перевищує відповідний показник для Німеччини (чисельністю порядку 180 тис. осіб, річні військові видатки біля 45 млрд. дол. США) і стала практично зіставною з чисельністю збройних сил Франції, щорічні військові видатки якої, для порівняння, складають біля 40 млрд. дол. США при чисельності порядку 230 тис. осіб. При цьому річні видатки України на оборону в останні роки залишаються на рівні 5 млрд. дол. США, включаючи іноземну допомогу, тобто де-факто – вони є на порядок меншими на одного військовослужбовця, ніж у вказаних країнах ЄС [3].

Ще одним фактором ускладнення ситуації є те, що територія України стала зоною окупації та бойових дій, що вимагає підвищеного фінансування оборонних видатків. Для нас сьогодні дуже показовим є порівняння з епохою “ленд-лізу” – під час Другої Світової війни щорічна допомога від США СРСР становила близько 33 млрд. дол. США (у цінах 2008 року) за кожний рік війни. Танків та САУ усього було поставлено 12 200 одиниць, літаків 22 000 одиниць, автомобілів більше 400 000 одиниць, локомотивів більше 1900 одиниць: це практично 10 танків, 20 літаків, 250 автомобілів та 1 локомотив за добу [4].

Головний і давній союзник США – Велика Британія - кожного року під час Другої Світової війни одержувала щорічно від США приблизно по 50 млрд. дол. США у цінах 2008 року. На сьогодні маємо для України від США військову допомогу на два порядки меншу. Для порівняння - на 2017 рік своїм союзникам по НАТО США виділили 3 млрд. дол. США. На цьому тлі навіть планово виділені в бюджеті для надання допомоги США Україні на 2017 рік кошти розміром 560 млн. дол. США виглядають краплею в морі, оскільки очевидно, що для утримання у теперішніх умовах потужних сучасних збройних сил і фінансування має бути відповідним. Зважаючи на поточну суспільно-політичну ситуацію в світі, розраховувати на зовнішню фінансову допомогу навіть на рівні фінансування сьогоднішнього дня є дуже проблематичним. Отже, постає актуальне питання про винайдення потужних і сталих джерел самостійного, суверенного фінансування зростаючих видатків нашої країни на безпеку і оборону. При цьому, на сьогодні фіскальні механізми забезпечення бюджетного наповнення оборонних видатків у вигляді цільових податків на кшталт військового збору є обмеженими.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Теорії суверенного добробуту та інституціональним засадам його забезпечення присвячено низку робіт вчених Х. Балдінга, В. Башка, Д. Белова, І. Бреммера, В. Гейця, Г. Голуба, К. Гордона, С. Девідсона, К. Девентера, С. Джорі, та М. Диби, С. Дробішевського, Н. Дрозд, А. Золотарьової, Х. Йермо, П. Клепки, Дж. Коттера, І. Краснової, Д. Лук'яненка, Ю. Макогон, П. Медас, В. Міраккі, Я. Міркіна, Е. Монка, В. Мороза, В. Намонюка В. Новицького, М. Онопка,

Т. Орехової, Г. Панової, Ю. Пахомова, Ю. Пілмана, Б.Пшика, Б. Рубцова, Дж. Хагета, М. Хвесика, У. Фазано, Г. Шмарловської та ін.

3. Постановка завдання

Теперішня економічна ситуація в країні є такою, що підприємства та громадяни не в змозі підвищити виплати до бюджету для фінансування національної безпеки і оборони в достатньо необхідних обсягах. Отже, необхідно змінити систему фінансування видатків на національну економіку, безпеку та оборону, переклавши фіскальний тягар забезпечення фінансування оборонної сфери з підприємницьких прибутків і доходів громадян на інші альтернативні джерела доходу.

Мета статті. Визначити стратегічний концепт організаційно-економічного механізму сталого суверенного фінансування видатків у сфері національної економіки, безпеки та оборони з урахуванням військових викликів і перспективних потреб оборони країни.

Об'єктом дослідження є джерела отримування фінансових ресурсів сталого розвитку національного господарства, які можуть бути спрямовані на забезпечення потреб національної економіки, безпеки та оборони України.

4. Виклад основного матеріалу

Вихід із ситуації браку власних фінансових ресурсів на забезпечення потреб національної економіки, безпеки та оборони країни, на думку низки вітчизняних і зарубіжних учених, можливий завдяки розробці нової парадигми та відповідного їй стратегічного механізму використання джерел фінансування сталого розвитку національного господарства, яку можна охарактеризувати як загальний концепт суверенного добробуту нації.

У загальному розумінні концепт суверенного добробуту та стратегічного механізму суверенного фінансування державних видатків зводиться до наступного: **суверенний добробут** – це стійкий стан національного господарства, за якого основним джерелом видатків на забезпечення сталого розвитку національної економіки є власні державні заощадження, накопичені у **фонді суверенного добробуту (ФСД)**.

ФСД – це створений державою фінансовий інститут, покликаний на довгострокову перспективу акумулювати кошти для фінансування потреб сталого розвитку, включаючи забезпечення економічної, екологічної та інших складових національної безпеки, та соціальні потреби, як видатки на освіту, виплату пенсій тощо. Суверенні фонди у першу чергу є інструментом довгострокової макроекономічної стабілізації національної економіки та накопичення активів і збереження національного багатства для майбутніх поколінь.

На сьогодні перспективні суверенні фонди здійснюють інвестиції на умовах принципів соціальної і державної відповідальності та етики - інвестиції здійснюються в державних інтересах у національні і соціальні проекти, у проекти з охорони навколишнього природного середовища.

Суб'єктом, що створює суверенний фонд, інша назва якого є фонд суверенного добробуту, є державна або регіональна влада. Стратегічною метою створення ФСД є сталий розвиток держави, тобто такий, за якого сталим є економічне зростання.

На сьогодні у світі нараховується біля 70 суверенних фондів, більше 30 з яких були створені після 2000 р., потужні багатомільярдні суверенні фонди створено у Норвегії, Канаді, США, Китаї, Об'єднаних Арабських Еміратах, Саудівській Аравії, Кувейті тощо [5]. Загальне багатство, накопичене у суверенних фондах світу, поступово наближається до 8 трлн. доларів США [5, 14]. Особливу роль зіграли суверенні фонди в умовах фінансової кризи 2008–2009 років як стабілізатори національної економіки країн, насамперед цей ефект стосувався Китаю.

Дуже показово, що в умовах введення санкцій та збільшення видатків на військові потреби країни у Росії саме суверенний фонд, за обставин ведення цією державою неоголошених, т.з. "гібридних" військових конфліктів (війн), зокрема – у Сирії, в Україні (анексія Криму, підтримка діяльності незаконних збройних формувань) та в умовах введення міжнародних санкцій, забезпечив видатки, що досі тримають на плаву національну економіку, ці вимушені видатки Російської Федерації з її суверенного фонду, наприклад, з березня 2016 по січень 2017 року перевищили 1 трлн. руб. [6].

Проте, в Україні на сьогодні **суверенний фонд та система забезпечення суверенного добробуту**, як і її правова та економічна база є **відсутніми**. Тому, на сьогодні де-факто єдиним важелем стабілізації національної економіки у фінансовому секторі з використанням резервних активів є золотовалютний резерв НБУ, який, однак не є достатньо потужним для стабілізації національної валюти в умовах особливого періоду. До цього призвела ситуація, що склалася після 1996 року, коли, не зважаючи на задеклароване у Конституції України (ст. 13) [7] право народу на природні ресурси, не було зроблено фактично ніяких кроків задля оформлення самого права народу України на природні об'єкти у вигляді, наприклад, громадянської власності на природні ресурси з правом присвоєння природної ренти. Хоча, у цій статті прямо заявлено, що *"Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією. Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до*

закону". На сьогодні народ України де-факто (не де-юре) вимушено делегував ці повноваження певним органам влади за відсутності правового та господарського поля, яке надавало б йому право власності на природні об'єкти України як джерела доходу.

Тобто, зараз економіко-правова колізія перебуває в тому, що юридично право власності на природні ресурси за народом України конституційно закріплено, проте актом передачі у власність громадян не оформлено. Тому певні достатньо широкі права щодо використання і розпорядження природними ресурсами мають держава та територіальні громади, у тому числі надаючи їх в користування суб'єктам господарювання. Органи влади на державному і територіальному рівнях певним чином здійснюють охорону природних ресурсів, моніторинг та охорону навколишнього природного середовища. Також здійснюються по відношенню до природних ресурсів управлінські функції, такі як облік, визначення напрямів використання, оцінку тощо. Державна та місцева влада на сьогодні самостійно і в рамках публічно-приватного партнерства може здійснювати господарську діяльність з використанням природних ресурсів як активів з метою отримання прибутку, для вирішення соціальних, екологічних та інших завдань розвитку. При цьому ключовим питанням є реальне багатоаспектне право власності на природні ресурси, яке може бути реалізоване нормативним механізмом громадянської власності на природні ресурси та фінансовою системою суверенного добробуту. Одним із головних аспектів при цьому є оборонний, оскільки саме на Збройні Сили України ст. 17 Конституції України покладається обов'язок захисту недоторканості України, включаючи її національне і, зокрема, природне багатство [7]. Для аналізу цього питання звернемося до зростаючої ролі національної економіки, безпеки та оборони як фактора сталого розвитку. Так, до останнього часу в цілях сталого розвитку, які періодично формулюються світовою спільнотою, починаючи з 1992 року, практично не згадувався оборонний аспект. Проте, в останніх задекларованих ООН Цілях сталого розвитку (ЦСР), які замінили собою попередні Цілі тисячоліття (ЦТ) прямо вказано одним з головних пунктів на важливість підтримання миру і правопорядку. Звернемося до цих документів детальніше.

У вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН для прийняття Порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 року (далі – Саміт). Саміт розглядається світовою спільнотою як подія історичного значення. Проблематика Саміту охоплювала всі аспекти соціально-економічного розвитку, конкурентоспроможності країн, екологічної та енергетичної безпеки, глобального партнерства для розвитку, а обсяг ґрунтовної підготовчої роботи не мав прецедентів в історії. Після Саміту перед країнами – членами ООН постали нові завдання адаптації визначених на глобальному рівні цілей та їх моніторингу. В Україні також розпочалась робота

зі встановлення цілей сталого розвитку на 2016–2030 роки, відповідних завдань та показників для моніторингу досягнення цілей [8].

При цьому, шістнадцята з 17 проголошених цілей декларує в якості мети досягнення до 2030 року миру і верховенство закону. Так, “ціль 16.а” ставить наступне завдання: “Зміцнити відповідні національні установи, у тому числі завдяки міжнародній співпраці, з метою нарощування на всіх рівнях, зокрема в країнах, що розвиваються, потенціалу у справі запобігання насильству та боротьби з тероризмом і злочинністю” [8], при цьому активної протидії вимагає поява нових видів тероризму – інформаційного та, зокрема, кібернетичного.

Таким чином, враховуючи високі рівні воєнної і терористичної загрози для України та її регіонів, зміцнення сил національної безпеки та оборони в Україні входить на сьогодні в коло питань сталого розвитку, для вирішення яких створюються, як правило суверенні фонди. Інші цілі сталого розвитку (ЦСР) також опосередковано пов’язані з аспектом безпеки і напряду – з основними завданнями, для вирішення яких створюються суверенні фонди (табл.). Показово, що більшість розглянутих нами цілей тим чи іншим чином відображені в таких стратегічних документах нашої країни, що носять оборонний характер, як Стратегічний оборонний бюлетень України, схвалений Указом Президента України від 6 червня 2016 року № 240/2016 [9], Стратегія національної безпеки України, введена в дію Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 [10] та Воєнна доктрина України (ВДУ), введена в дію Указом Президента України № 555/2015 від 24 вересня 2015 року [11].

В усіх цих документах на одному з перших місць поставлено стратегічне вирішення питання довгострокового фінансування оборонних видатків, включаючи пріоритетне фінансування оборонних витрат в особливий період.

Щодо потенційних загроз суверенним фондам, на сьогодні однією з провідних може бути інформаційна. Інформаційний тиск на Україну та її громадян за допомогою інформаційної зброї – тобто інформаційний тероризм – посилюється зі зростанням влади транснаціональних компаній над державами, націями, цілими регіонами сучасного суспільства. На інформаційному рівні він виявляється в інформаційній експансії у систему державного управління, що сприяє реалізації зовнішніх спочатку економічних, а потім політичних та інших цілей. Таким чином, послаблення позицій у сфері протидії інформаційному тероризму веде до безпосередніх втрат у національному суверенітеті взагалі, може спричинити великі перешкоди щодо створення та використання фонду суверенного добробуту.

Окремою небезпекою може бути експансія на національний ринок фінансового капіталу суверенних фондів інших держав за відсутності власного суверенного фонду. Навпаки, швидке створення та потужний багатоступеневий захист капіталів власних суверенних фондів будуть одними з головних факторів їх успішного функціонування. Розглянемо докладніше наступні елементи

стратегічного механізму суверенного добробуту і сталого фінансування потреб національної економіки, безпеки та оборони.

Таблиця

Безпекові аспекти Цілей сталого розвитку Саміту ООН для прийняття Порядку денного в галузі розвитку, вересень 2015 р., 70-а сесія Генеральної Асамблеї ООН, м. Нью-Йорк*

Цілі сталого розвитку (ЦСР) на 2016-2030 рр., порядкові номери цілей в їх переліку у документах ООН	Основні групи цілей в аспектах забезпечення безпеки в межах ЦСР
(1) Світ без бідності, (2) Світ без голоду, Хороше здоров'я (3), Статева рівність (5)	Цілі соціально-гуманітарного забезпечення та захисту населення від негативних наслідків бойових дій і збройних конфліктів, насильства, забезпечення належного стану здоров'я і гідного соціального, у т.ч. пенсійного забезпечення цивільного населення і військовослужбовців, розширення участі жінок у військовій службі
Якісна освіта (4)	Цілі в освіті, включаючи сучасну освіту в сфері безпеки і оборони, у тому числі початкову військову підготовку та військову підготовку офіцерів запасу
Чиста вода і санітарія (6), Відновлювана і недорога енергія (7), Екологічно чисті міста і спільноти (11), Відповідальне використання ресурсів (12), Протидія зміні клімату (13), Безпечне використання океанів (14), Безпечне використання землі (15)	Цілі в екологічній безпеці, енергобезпеці, ресурсозбереженні, недопущенні негативних впливів збройних конфліктів на довкілля, природні ресурси, на стан і системи життєзабезпечення населених пунктів, включаючи водо-, газо-, енергопостачання, безпечне поводження з відходами
Хороша робота і економіка (8), Інновації і хороша інфраструктура (9), Зменшити нерівність (10)	Цілі в національній економіці і державному розвитку, включаючи заходи з мінімізації наслідків соціально-економічних криз, збройних конфліктів, розвиток інфраструктури та попередження терористичних актів на інфраструктурних об'єктах, стає фінансування підприємств оборонного комплексу, збільшення заробітних плат військовослужбовцям, покращання умов їх служби, забезпечення збалансованого територіального розвитку через забезпечення сталої безпеки в усіх без винятку регіонах
Мир і верховенство закону (16)	Цілі в галузі національної безпеки і оборони, включаючи забезпечення миру, територіальної цілісності, суверенітету, економічної та інформаційної безпеки держави, реформа збройних сил, стає фінансування оборонних структур та державних закладів із забезпечення правопорядку і законності
Співробітництво заради сталого розвитку (17)	Цілі в галузі міжнародного співробітництва, включаючи співробітництво щодо протидії тероризму, підтримання миру і безпеки в глобальних регіонах та в усьому світі

* - Складено авторами на основі [8].

Джерела суверенного добробуту. У так званій системі сталих фінансів джерелом суверенного добробуту є у першу чергу природна рента (у першу чергу гірнична, а також лісова, земельна, водна, екологічна) та інші види ренти (непідприємницьких, тобто незароблених доходів). Природна рента – це дохід, який створюється роботою сил природи, а не людини, природними ресурсами та умовами, наприклад – природною родючістю землі, корисними властивостями геологічних порід (руд, енергетичних копалин тощо), а отже цей дохід має привласнюватися лише власником природних ресурсів, яким за Конституцією є наш народ. Проте, природна рента в Україні наразі переважно присвоюється олігархічними структурами в той час, коли вона має вилучатися на користь суспільства та розподілятися на користь майбутніх і теперішнього поколінь українців між усіма громадянами України в рівній мірі шляхом запровадження правового інституту громадянської власності на природні ресурси.

Наступними кроками в цьому напрямі мають стати створення фінансових механізмів суверенного добробуту. Побудована на основі правового інституту громадянської власності на природні ресурси система суверенного добробуту на перспективу може реалізовуватися шляхом відкриття у державній фінансовій установі (фонді громадянських дивідендів - ФГД) спеціальних персональних рахунків, на які рента в рівній мірі буде нараховуватися щорічно усім без винятку громадянам України за правом громадянства, а також вилученням іншої частини ренти у суверенний фонд (фонд суверенного добробуту – ФСД) для потреб майбутніх поколінь з першочерговим урахуванням факторів стабілізації національної економіки в особливий період та потреб національної безпеки та оборони. У підприємств має залишатися лише зароблений ними підприємницький дохід – прибуток [12].

Запровадження інституту громадянської власності на природні ресурси позбавить олігархів від головного джерела їх збагачення – прихованої від народу України та незаконно присвоєної ними природної ренти. Україна, з розвитком системи суверенного добробуту, відповідно, поступово позбавиться від посиленого впливу олігархічного капіталу на її економіку, рис. Інституціональні засади запропонованого фінансово-економічного механізму передбачають інтенсивне залучення природних ресурсів у господарський обіг через розвиток державно-приватного партнерства у сфері використання на корпоративній основі природних ресурсів в проектах залучення природних активів у національне господарство. Проектна форма господарювання при цьому гарантуватиме високі доходи та соціальну і екологічну ефективність природокористування, а створення фінансових компаній зі спеціальними правами запозичення ефективно забезпечуватиме охорону (збереження) природних активів і перетворення їх на фінансовий капітал, тобто створюватиме основу для реінвестування у природно-ресурсну сферу та відповідне

перспективне збільшення надходжень від природної ренти в державу. Проектний підхід передбачає формування управлінської (проектні компанії) і фінансової інфраструктури (корпоративні інституціональні інвестори), та відповідних схем проектного управління із забезпеченням корпоративної відповідальності.

Для сфери національної безпеки та оборони дуже важливим фактором може бути можливість використання коштів з особистого рахунку громадянських дивідендів для виплат мобілізаційної компенсації за відстрочку призову на військову службу під час мобілізації, за умов, якщо відповідні законодавчі акти будуть прийняті в нашій державі. Зокрема, на сьогодні подібний Законопроект № 2251, при всій його конституційній проблемності, все ж зареєстрований у Верховній Раді України [13].

У цілому система сталих фінансів в безпековому аспекті стабілізує національну економічну систему і створює основу для економічної безпеки країни, а в оборонному аспекті забезпечує стале фінансування перспективних оборонних потреб в умовах потенційної або реальної військової загрози майбутнім поколінням українців.

Організаційно-економічний механізм системи суверенного фінансування сталого розвитку держави. Підприємства України, які використовують джерела ренти (надра, землю, ліс, воду, транспортні комунікації, повітряний простір тощо), отримують як підприємницький дохід (нормальний прибуток), який необхідно залишити у підприємства, так і ренту, зокрема природну (надприбуток), яку нашій державі необхідно через податкові механізми вилучати та розподіляти на потреби сталого розвитку як майбутніх, так і теперішнього поколінь українців. З однієї частини вилученої ренти доцільно створити суверенний фонд для забезпечення потреб майбутніх поколінь нашої нації, стабілізації економіки та мінімізації наслідків соціально-економічної і воєнної криз, включаючи перспективне фінансування оборонних потреб, а з іншої частини – створити фонд поточних виплат громадянських дивідендів на особисті рахунки громадян.

За умов введення окремим правовим актом в рамках положень статті 13 Конституції України інституту громадянської власності на природні ресурси, при народженні кожному громадянину у Національному фонді громадянських дивідендів відкриватиметься особистий рахунок, до якого він матиме доступ починаючи з відповідального повноліття, тобто з 18 або з 21 року. За рахунок щорічно зараховуваної на персональний рахунок ренти та зараховуваного інвестиційного (процентного) доходу за 21 рік майбутня вартість ренти складе вагому суму, достатню для суверенного забезпечення видатків на освіту, охорону здоров'я, інші соціальні витрати. За цей же час за умов подібного капіталовкладення у національний суверенний фонд майбутніх поколінь із розрахунку в 4 долари США на місяць на 1 громадянина України на строк у 21 рік у цій фінансовій установі може накопичитися сума як мінімум 95 млрд. дол.

Цього вистачить, наприклад, щоб повністю розрахуватися з сьогоднішніми боргами України або профінансувати необхідні оборонні видатки в особливий період (військова загроза або криза). Наведені розрахунки є тим більше реалістичними, оскільки за значно менший період практично таку ж суму активів накопичив казахський суверенний фонд “Самрук-Казина” [14]. Рентні нарахування з ростом національної економіки будуть тільки збільшуватися, а отже суми виплат і державних заощаджень можуть бути значно більшими.

Фінансова інфраструктура системи сталих фінансів і суверенного добробуту. Фонд суверенного добробуту (майбутніх поколінь). Фонд суверенного добробуту відноситься до такого різновиду фінансового інституту, як суверенний фонд. Це створений державою фінансовий інститут, покликаний на довгострокову перспективу акумулювати кошти для фінансування потреб сталого розвитку. Суверенні фонди є інструментом довгострокової макроекономічної стабілізації національної економіки та накопичення активів і збереження національного багатства для майбутніх поколінь.

Сучасні суверенні фонди показують їх стабільність та спроможність вижити більшу за банківську і навіть за страхові компанії, вони зберігають свої кошти у широкому спектрі активів: іноземна і національна валюта, цінні папери – облігації та акції, дорогоцінні метали тощо.

Суверенні фонди можуть інвестувати в національні підприємства. Для України пріоритетною сферою для інвестування фондом суверенного добробуту має стати національний оборонний комплекс. За оцінками вчених, суверенні фонди на перспективу мають стати основним фінансовим гравцем XXI століття подібно тому, як у XIX–XX століттях крупними фінансовими гравцями стали спочатку банки, а потім – транснаціональні корпорації. На сьогодні перспективні суверенні фонди здійснюють інвестиції на умовах принципів соціальної і державної відповідальності та етики - інвестиції здійснюються в державних інтересах у національні та соціальні проекти, у проекти з охорони навколишнього природного середовища. На сьогодні у суверенних фондах накопичено в Канаді (провінція Квебек) – більше 150 млрд. дол., Норвегії – більше 880, Ірані – більше 60, Кувейті та Саудівській Аравії – приблизно по 500 млрд. дол. Навіть у Казахстані суверенний фонд накопичив біля 100 млрд. дол. [14].

На сьогодні в структурі антикризових фінансових інститутів, подібних суверенним фондам, виділяють, по-перше – повноцінні суверенні фонди як інструменти довгострокової макроекономічної стабілізації національної економіки та накопичення активів і збереження національного багатства для майбутніх поколінь і, по-друге – фактично початкову, урізану за функціями “версію” суверенного фонду як стабілізаційні фонди поточної та частково – стратегічної макроекономічної стабілізації національної економіки.

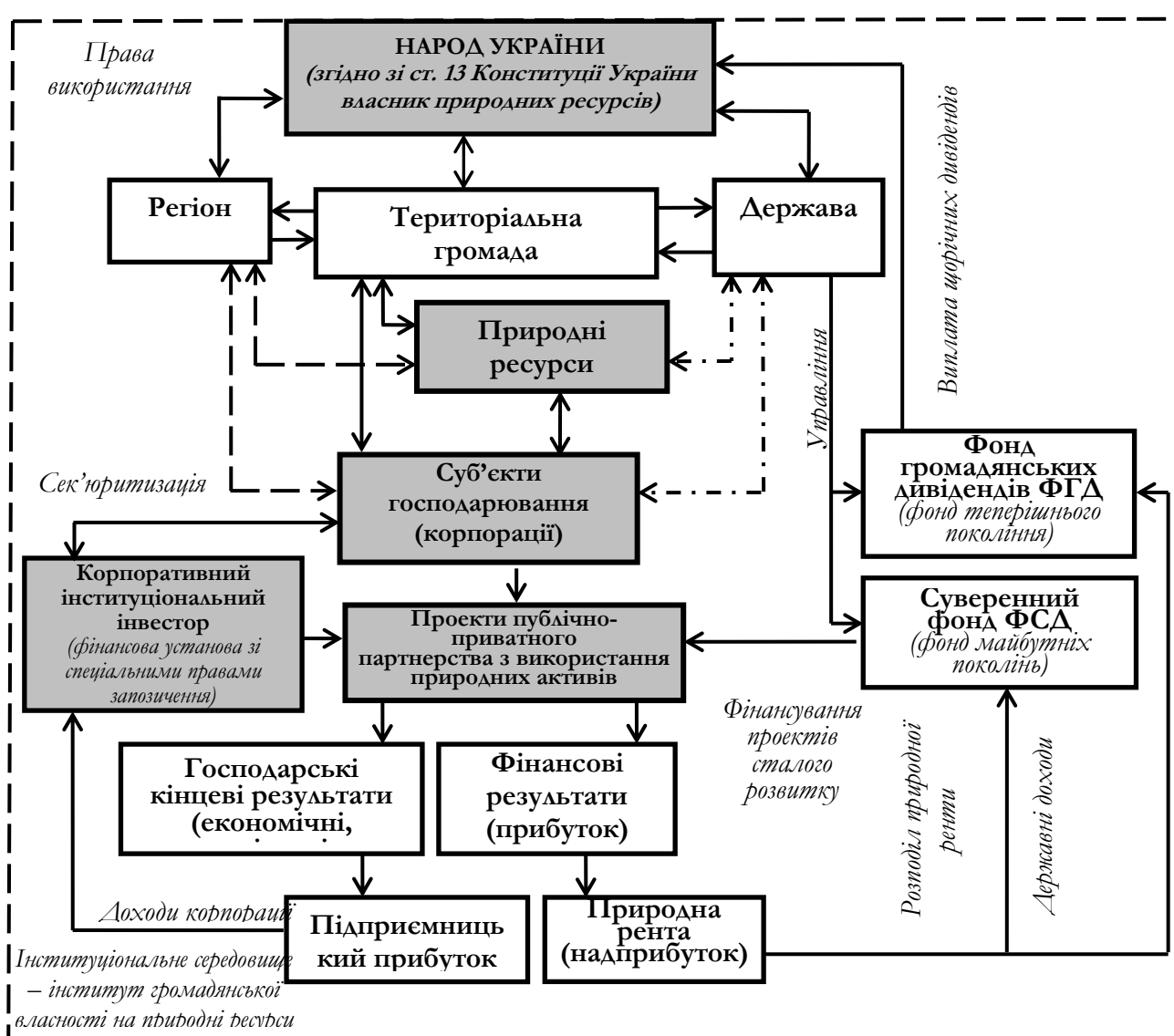

Рис. Схема інституціональних засад фінансово-економічного механізму суверенного добробуту

В Україні може бути започаткована спочатку спрощена, стабілізаційна схема суверенного фонду, спрямована на забезпечення поточних потреб економіки, а згодом – повноцінний його варіант, підпорядкований довгостроковим національним стратегічним інтересам – накопичення активів і збереження ресурсів для майбутніх поколінь. Обидва варіанти ФСД можуть стати потужним джерелом інвестування в національні підприємства оборонного комплексу.

Потенційне використання коштів суверенних фондів на потреби національної безпеки та оборони у вигляді вже не прибуткових інвестицій, а оборонних видатків, теж є можливим, з особливим акцентом на соціальній складовій (лікування вояків, виплата пенсій, допомога сім'ям загиблих у військових діях, інші виплати тощо), а для нашої країни – тим більше бажаним, особливо – на довгострокову перспективу, враховуючи достатньо стабільний рівень військової загрози для нашої країни та обмежену зовнішню допомогу

навіть при загостренні військової кризи. Наголошуємо, що основною функцією суверенного фонду є накопичувально-стабілізаційна, а отже особливу цінність несе в собі така перспективна функція суверенного фонду, як забезпечення сталої безпеки майбутніх поколінь українців, включаючи і військову складову національної безпеки.

Фонд громадянських дивідендів (теперішнього покоління). У правовому та фінансовому аспектах фонд громадянських дивідендів – це аналог пенсійного фонду, за винятком джерела доходів, яким є природні ресурси та вилучена у суб'єктів господарювання, що їх використовують, природна рента. Детально функції фонду визначатимуться його статутом, що повинен затверджуватись відповідним законом, яким встановлюється підконтрольність та підзвітність фонду. Фонд громадянських дивідендів визначатиме і здійснюватиме індивідуальні виплати (громадянські дивіденди) тільки на підставі громадянства України за народженням або за набуттям громадянства (з моменту його набуття) однакового розміру для кожного громадянина на особисті рахунки цивільної або, за іншим визначенням, громадянської ренти [15, 16]. Таким чином, будь-який громадянин України – від мільярдера до пересічного пенсіонера отримуватиме виплати громадянських дивідендів щорічно поза залежністю від його соціального статусу у вигляді однакової суми коштів, що надходитиме на його персональний рахунок. Таким чином, фонд громадянських дивідендів забезпечуватиме справедливий розподіл ренти. Для неповнолітніх громадян України, а також для громадян, які будуть прагнути використовувати громадянські дивіденди як джерело додаткового доходу, у фонді громадянських дивідендів буде забезпечуватися відповідальне зберігання коштів з нарахуванням на них інвестиційного доходу від фінансової діяльності фонду. Щорічний бюджет фонду повинен передбачати суми надходжень та виплат природної ренти, а також видатки на власне функціонування, що затверджуються Верховною Радою України. Враховуючи стратегічне спрямування фінансової системи суверенного добробуту та виключне значення суверенного фонду і всієї системи сталих фінансів для економічного, екологічного, військового та інших аспектів національної безпеки, дієву участь у створенні інститутів суверенного фінансування та запровадженні правового інституту громадянської власності на природні ресурси повинна приймати Рада національної безпеки і оборони (РНБО) України, включаючи виконання наглядових та моніторингових функцій, а також питання забезпечення інформаційної та інших видів безпеки, пов'язаних з формуванням і відповідальним зберіганням особистих та державних заощаджень, сформованих у результаті запровадження фінансових механізмів суверенного добробуту в Україні в умовах дії загроз національній безпеці нашої держави, включаючи такі нові види загроз, як інформаційний тероризм, кібернетичні загрози тощо у вигляді цілеспрямованої дезінформації, впливу на

свідомість (підсвідомість), психіку людей, хакерських атак на державні установи, включаючи воєнну сферу та злочини у сфері електронного банкінгу.

Перенесення фіскального навантаження з податків на споживання на рентні платежі. Створення системи суверенного добробуту передбачає певні зміни у податкових механізмах і податковій системі у цілому. На сьогодні у нашій країні податкова система є недосконалою. На сьогодні українці платять значні податки на споживання, наприклад, податок на додану вартість та акцизи (приховані в ціні товару податки на споживання бензину, алкоголю, тютюну та інших підакцизних товарів). Збільшення податкового навантаження за рахунок таких податків стримує споживання. Авторами пропонується натомість повноцінне залучення природного багатства та природної ренти як бази оподаткування. За самими поміркованими оцінками, без урахування реальної ринкової ціни землі, на торгівлю якою на сьогодні діє мораторій, своєю загальною вартістю природне багатство України перевищило 1 трлн грн у цінах 2012 року за курсом 8,0 грн за 1 дол. США і склало станом на 01.01.2013 орієнтовно 1,06 трлн. грн. [16, с. 193–194] або біля 133 млрд. дол. США.

Натепер ця сума фактично також складає еквівалент у гривнях 133 млрд. дол. США, проте, за виключенням приблизно 18% природного багатства, яке залишилося на територіях, що не контролюються на сьогодні Урядом України [17, 18]. Це багатство і отримана за рахунок залучення його у господарський обіг природна рента може бути потужним джерелом податкових надходжень як для держави, так і регіону будь-якого рангу. На сьогодні природне багатство України порівняно незначним чином капіталізовано та інтегровано в господарський обіг, не використано повноцінно в якості джерела податкових надходжень.

Розрахунки фахівців, зокрема Світового Банку [19], показують, що потенційна податкова база у вигляді отримуваної від участі в економічній діяльності природного багатства природної ренти, яку можна вилучити на суспільні потреби, становить не менше, аніж 4 % (річна норма доходності для залученого у господарський обіг природного капіталу) від його теперішньої вартості, тобто орієнтовно це більше 100 млрд. грн. або в валютному еквіваленті біля 5 млрд. дол. США щорічно. Наразі на дуже низькому рівні використано фіскальний потенціал водних, а особливо лісових ресурсів. Хоча й краще, але у цілому не повноцінно (приблизно на чверть від мінімального рівня) використовується і фіскальний потенціал земельного капіталу. Недосконалим є й оподаткування мінерального-сировинного капіталу країни, таким чином, що лівову частку надходжень до бюджету становить саме рента від використання мінеральних ресурсів, яка вилучається натепер (2016 р.) у розмірі біля 40 млрд. грн, у той час, коли мінімальна сума природної ренти, яку можна було б щорічно вилучати рентними платежами, а в першу чергу це стосується після мінеральних ресурсів землі і лісу, складає, як ми сказали, не менше, ніж 100 млрд. грн, а за оптимістичними розрахунками – біля 150 млрд.

грн. На сьогоднішній день, на жаль, левова частка ренти не вилучається в суспільну скарбницю, а присвоюється олігархічним капіталом, вивозиться з країни і не використовується для інвестування у національну економіку. Наголосимо, що нами для наведених розрахунків бралася вартість природного багатства, як економічної категорії, що являє собою лише актуальну, розраховану на сьогодні вартість природних ресурсів, які можуть бути безпосередньо залучені натепер в господарський обіг, а отже, не враховує тих природних об'єктів, які можуть бути залучені у виробництва в наступні періоди. За результатами деяких інших досліджень, висвітлених у ЗМІ [20], що посилаються на джерела інформації з Мінприроди України, вартість природного капіталу, оцінена на перспективу, як джерело національного багатства і податкових надходжень, значно перевищує озвучені нами суми, наприклад, перспективна товарна вартість тільки корисних копалин України, що знаходяться в її надрах, але можуть бути видобуті у майбутньому, за оцінками українських фахівців, оцінюється в 7,5 трлн. доларів США. Деякі зарубіжні спеціалісти, зокрема державні геологічні служби Канади, США, Австралії тощо, оцінюють запаси корисних копалин України в 11,0–11,5 трлн. дол. США [20].

Тому, необхідно довести використання податкового потенціалу усіх природних ресурсів до порівнюваних між собою величин, що дозволить у перспективі збільшити надходження до бюджету від такої бази оподаткування, як природне багатство як мінімум більше, аніж у 3 рази і значно поліпшити ефективність використання природних активів. Це дозволить у перспективі зменшити податки на споживання, замінивши їх у значній мірі саме рентними платежами підприємств за використання ними природних ресурсів.

5. Висновки.

Запропоновано стратегічний механізм сталого фінансування потреб державного розвитку, включаючи національну безпеку і оборону, за рахунок формування правового інституту громадянської власності на природні ресурси та механізмів суверенного фінансування видатків на національну безпеку і оборону надходженнями від природної ренти, який може бути реалізовано наступним алгоритмом:

1 крок: запровадити за ініціативною участю РНБО України законодавчим актом згідно до статті 13 Конституції України правовий інститут громадянської власності на природні ресурси, яка характеризуватиметься загальносуспільним володінням природними ресурсами однаковою мірою всіма громадянами, платним їх використанням, суспільним розпорядженням ними та рівноправним приватним присвоєнням ренти в рівних частках між усіма громадянами – власниками природних багатств країни та вилученням її у національний фонд суверенного добробуту майбутніх поколінь;

2 крок: створення за дієвої участі чи під наглядом РНБО України наступних структур суверенного фінансування сталого розвитку держави: національного фонду громадянських дивідендів для їх накопичення та виплат теперішньому поколінню громадян України та забезпечення фіскального вилучення, зберігання і накопичення іншої частини ренти в національному суверенному фонді для майбутніх поколінь із відповідним забезпеченням безпеки державних та особистих заощаджень;

3 крок – створити необхідну організаційно-правову базу, включаючи фіскальну податкову основу для вилучення ренти як незаробленого доходу у суб'єктів господарювання. Ренті платежі, а також екологічні податки мають значним чином замінити традиційні податки на споживання (податок на прибуток, податок на додану вартість тощо). Основними видами рентних платежів мають бути платежі за видобування корисних копалин, землекористування, використання водних, лісових, мисливсько-рибальських, повітряних та екологічних ресурсів. Також мають широко використовуватися частки екологічних податків, платежів та акцизів для наповнення суверенного фонду майбутніх поколінь;

4 крок – запровадити правові та фінансові механізми ефективного управління суверенними фондами керуючими компаніями за щільного державного і громадського контролю, включаючи контроль і нагляд з боку РНБО України з метою забезпечення безпеки функціонування фінансових механізмів суверенного добробуту. За світовою практикою, кошти в національних суверенних фондах зберігаються у надійній валюті, дорогоцінних металах та ліквідних цінних паперах, при цьому забезпечується професійне управління фінансовими активами суверенних фондів під міжнародним, державним та громадським наглядом.

Держава повинна брати безпосередню участь в процесах створення фонду суверенного добробуту та забезпечення його безпеки, направляючи свої зусилля на розуміння процесів, що відбуваються; створення робочих законів (а не законів декларативного характеру); управління процесами сталого фінансування потреб національної економіки, безпеки та оборони, що припускають заходи координації, організації, розпорядництва, прогнозування, забезпечення і контролю без участі іноземних "помічників-консультантів". Підкреслимо, що національним фондом суверенного добробуту має управляти саме національна компанія з управління активами, а не запрошені ззовні нерезиденти.

Відповідно, основними очікуваними результатами від реалізації ідеї суверенного добробуту будуть:

створення незалежної від зовнішніх джерел системи фінансування розвитку національного господарства України, включаючи потреби національної безпеки та оборони, визначені в Стратегічному оборонному

бюлетені України, Стратегії національної безпеки України, Воєнній доктрині України тощо;

накопичення на перспективу достатніх фінансових ресурсів для вирішення термінового забезпечення потреб національної економіки, безпеки та оборони в умовах особливого періоду та загострення військової кризи;

позбавлення залежності фінансування державних, у тому числі оборонних, витрат від зовнішніх фінансових інститутів, включаючи зовнішнє фінансування оборонних витрат у вигляді іноземної допомоги та кредитування МВФ;

мінімізація зовнішнього та внутрішнього державного боргу України;

забезпечення сталого фінансування розвитку національного оборонного комплексу;

стабілізація національної економіки, зниження рівня інфляції, мінімізація наслідків економічних криз;

створення системи суверенного фінансування видатків на середню спеціальну та вищу освіту громадянами України, включаючи військову підготовку офіцерів запасу;

підвищення рівня добробуту громадян з перспективним досягненням соціальних стандартів провідних країн світу;

забезпечення кожного громадянина України початковим внеском до пенсійного фонду, можливих виплат мобілізаційної компенсації за відстрочку призову на військову службу;

суттєве збільшення соціальних видатків, включаючи виплати на лікування, реабілітацію постраждалих у результаті військових дій та пенсійні виплати;

перехід до системи соціально-орієнтованих податків, які не стримують споживання;

збільшення рівня соціальної захищеності населення на випадок безробіття, втрати працездатності, вимушеної міграції в результаті військової кризи тощо;

створення системи суверенного фінансування державних витрат на охорону довкілля, технологічну модернізацію виробництв, національну економіку, безпеку та оборону;

забезпечення фінансовими ресурсами потреб розвитку майбутніх поколінь українців на довгострокову перспективу, включаючи видатки на забезпечення національної економіки, безпеки та оборони.

ПЕРСПЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ФІНАНСИРОВАНИЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ, БЕЗОПАСНОСТИ И ОБОРОНЫ УКРАИНЫ

Дмитрий Клиновой*, Петр Рогов**

** Государственное учреждение "Институт экономики природопользования и устойчивого развития Национальной академии наук Украины", бульвар Тараса Шевченко, 60, г. Киев, 01032, Украина,*

e-mail: klinovoy@gmail.com

к.э.н., доцент

ведущий научный сотрудник отдела комплексной оценки и управления природными ресурсами

** Центр военно-стратегических исследований Национального университета обороны Украины имени Ивана Черняховского, Воздухофлотский проспект, 28, г. Киев-049, 03049, Украина,

e-mail: rogov_guard@ua.fm

к.т.н., старший научный сотрудник,
старший научный сотрудник

Abstract: Обоснованы принципы устойчивого финансирования потребностей государственного развития, включая национальную экономику, безопасность и оборону, за счет формирования правового института гражданской собственности на природные ресурсы. Предложены механизмы создания фонда суверенного благосостояния как надежное и современное источник финансирования перспективных государственных нужд.

Keywords: национальная безопасность, оборона, финансы, суверенный благосостояние, гражданская собственность, природные ресурсы.

A PROMISING MECHANISM FOR FINANCING THE NATIONAL ECONOMY, SECURITY AND DEFENSE OF UKRAINE

Dmitry Klinovoi *, Peter Rogov **

* State Institution "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine", 60, Taras Shevchenko boulevard, Kiev, 01032, Ukraine,

e-mail: klinovoy@gmail.com

PhD, Associate Professor

Leading Researcher of the Department of Integrated Assessment and Management of Natural Resources

** Center for Military-Strategic Studies of the National University of Defense of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky, 28, Povitroflotsky Av., Kiev - 49, Ukraine, 03049,

e-mail: rogov_guard@ua.fm

PhD, Senior Researcher,

Senior Researcher

Abstract: The principles of the permanent financing of necessities of state development, national safety and defensive due to forming of legal institute of civil property on natural resources and mechanisms of the sovereign financing by receivableness from natural rent are grounded here. The description of sovereign fund and fund of civil dividends as institutes of accumulation of state facilities and management of assets is given here.

Keywords: national safety, defense, finances, sovereign welfare, civil property, natural resources.

Використана література

1. Fact sheet: U.S. and NATO Efforts in Support of NATO Partners, including Georgia, Ukraine, and Moldova//The White House Office of the Press Secretary [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://obamawhitehouse.archives.gov/>

the-press-office/2016/07/09/fact-sheet-us-and-nato-efforts-support-nato-partners-including-georgia.

2. Конгрес США затвердив держбюджет із \$560 мільйонами для України //Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-abroad/2222465-kongres-ssa-zatverdiv-derzbudzet-iz-560-miljonami-dla-ukraini.html>.

3. Bender J. The 35 Most Powerful Militaries In The World /J. Bender and S. Gould //Business Insider. Military & Defense Jul. 10, 2014, [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.businessinsider.com/35-most-powerful-militaries-in-the-world-2014-7>.

4. Лебедев И.П. Еще раз о ленд-лизе /Лебедев И.П.//США: Экономика. Политика. Идеология. – 1990. – № 1. С. 71-75.

5. Голуб Г.Г. Суверенні фонди добробуту: світовий досвід і проблеми функціонування в Україні/Голуб Г.Г., Пшик Б.І., Юрчишин Л.Р.// Вісник Університету банків банківської справи Національного банку України. – 2014. – № 1 (19), С. 115-120.

6. Савинская К. А. Суверенные фонды: теоретические аспекты функционирования, опыт России // Гуманитарные научные исследования. – 2017. – № 3 [Электронный ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://human.snauka.ru/2017/03/22200>.

7. Конституція України. Розділ І. Стаття 13, Стаття 17 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i>.

8. Цілі сталого розвитку 2016-2030. Організація Об'єднаних Націй в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvykutytsiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.

9. Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України” від 06.06.2016 № 240/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/240/2016>.

10. Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України” від 26.05.2015 № 287/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

11. Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року “Про нову редакцію Воєнної доктрини України” від 24.09.2015 № 555/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>.

12. Фінансово-економічний механізм управління територіальними природно-господарськими комплексами/за заг. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М.А.Хвесика. – К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2016. – 528 с.

13. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" (щодо запровадження мобілізаційної компенсації за відстрочку призову на військову службу під час часткової мобілізації) № 2251 від 27.02.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54207.

14. Top-10 крупнейших суверенных фондов мира //Institute of Social and Economic Development. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://isedworld.org/2016/10/24/топ-10-крупнейших-суверенных-фондов-мир/>.

15. Оптимизация институциональных систем недропользования России и Украины / [Ю.В. Разовский, В.В. Матюха, Е.Н. Сухина, М.Т. Мовчан] // Проблемный анализ и государственно-управленческое проектирование. –2011. – № 2. – С. 129 –138.

16. Економічна оцінка природного багатства України: [монографія] / за заг. ред. акад. НАН України, д.е.н., проф. С.І. Пирожкова, акад. НААН України, д.е.н., проф., М.А. Хвесика. – К.: ДУ ІЕПСР НАНУ, 2015. – 396 с.

17. Клиновий Д.В. Що втратила Україна? / Клиновий Д.В., Рогов П.Д., Пугач В.О., Рева М.В. //Оборонний вісник. – 2016. – №4, С. 24-32.

18. Клиновий Д.В. Втрата національного багатства / Клиновий Д.В., Рогов П.Д. // Оборонний вісник, 2016. – №10. – С. 24-32.

19. Expanding the Measure of Wealth. Indicators of Environmentally Sustainable Development. Chapter 3 Measuring the Wealth of Nations: The World Bank Environment Department Washington D.C. – 1997. – 112 p., pp. С. 30-32.

20. В Украине сосредоточены запасы полезных ископаемых на 11 триллионов долларов, – Минприроды // Цензор.Нет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://censor.net.ua/news/431541/v_ukraine_sosredotocheny_zapasy_poleznyh_iskopaemyh_na_11_trillionov_dollarov_minprirody

References

1. Fact sheet: U.S. and NATO Efforts in Support of NATO Partners, including Georgia, Ukraine, and Moldova//The White House Office of the Press Secretary Access mode: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/07/09/fact-sheet-us-and-nato-efforts-support-nato-partners-including-georgia>.

2. US Congress approved a state budget of \$ 560 million for Ukraine // Ukrinform. Multimedia Infrastructure for Ukraine [Electronic resource] - Access mode: <https://www.ukrinform.ua/rubric-abroad/2222465-kongres-ssa-zatverdiv-derzbudzet-iz-560-miljonami-dla-ukraini.html>.

3. Bender J. The 35 Most Powerful Militaries In The World /J. Bender and S. Gould //Business Insider. Military & Defense Jul. 10, 2014 <http://www.businessinsider.com/35-most-powerful-militaries-in-the-world-2014-7>.

4. Lebedev I.P. Yeshche raz o lend-lize /Lebedev I.P. [Once again about Lend-Lease] US: Economics. Policy. Ideology. – 1990. – No. 1. С. 71–75.

5. Holub H.H. Suverenni fondy dobrobutu: svitovyy dosvid i problemy funktsionuvannya v Ukrayini [Bulletin of the University of Banking Banks of the National Bank of Ukraine]. – 2014. – No. 1 (19), pp. 115–120.

6. Savinskaya K. A. Suverennyye fondy: teoreticheskiye aspekty funktsionirovaniya, opyt Rossii [Sovereign funds: theoretical aspects of functioning, Russia's experience] Humanitarian scientific research. – 2017. – № 3 [Electronic resource]. - Access mode: URL: <http://human.snauka.ru/2017/03/22200>.

7. Constitution of Ukraine. Розділ I. Стаття 13, Стаття 17. – Access mode: <http://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i>.

8. The values of the steel rope are 2016-2030. Organization of the National in Ukraine. – Access mode: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.

9. Decree of the President of Ukraine "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated May 20, 2016," On the Strategic Defense Bulletin of Ukraine "dated June 06, 2016, No. 240/2016 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/240/2016>.

10. Decree of the President of Ukraine "On the decision of the Council of National Security and Defense of Ukraine dated May 6, 2015" On the Strategy of National Security of Ukraine "dated 05/26/2015 No 287/2015 [Electronic resource]. – Access mode: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.

11. Decree of the President of Ukraine "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 2, 2015" On the new edition of the Military Doctrine of Ukraine "" dated September 24, 2015, No. 555/2015 [Electronic resource]. - Mode of access: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>.

12. Finansovo-ekonomichnyy mekhanizm upravlinnya terytorial'nymy pryrodno-hospodars'kymy kompleksamy [Financial and economic mechanism of management of territorial natural and economic complexes] / for the communities. Ed. acad. NAAS of Ukraine, doctor of sciences, prof. MA Khvesika – K .: DU IEPPS NAS of Ukraine, 2016. – 528 p.

13. Draft Law on Amendments to the Law of Ukraine "On Mobilization Preparation and Mobilization" (regarding the introduction of mobilization compensation for delaying the call for military service during partial mobilization) No. 2251 dated February 27, 2015 [Electronic resource]. – Access mode: http://w1.c1rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54207.

14. Top 10 largest sovereign funds of the world // Institute of Social and Economic Development. [Electronic resource] – Access mode: <http://isedworld.org/2016/10/24/top-10-largest-sovereign-funds-mir/>.

15. Optimizatsiya institutsional'nykh sistem nedropol'zovaniya Rossii i Ukrainy [Optimization of institutional systems of subsoil use in Russia and Ukraine] / [Yu.V. Razovsky, V.V. Matyukha, E.N. Sukhina, M.T. Movchan] // Problem analysis and state-managerial design. – 2011. – No. 2. – P. 129–138.

16. Ekonomichna otsinka pryrodnoho bahat-stva Ukrayiny [Economical assessment of the natural wealth of Ukraine]: [monograph] / for zag. Ed. acad. NAS of Ukraine, prof. S.I. Pirozhkova, Acad. Naan of Ukraine, professor, MA Hvesika. - K. : DU EESSER NASU, 2015. - 396 pp., Pp. 369-372.

17. Klynovyy D.V. Shcho vtratyla Ukrayina? / Klynovyy D.V., Rohov P.D., Puhach V.O., Reva M.V. [What has lost Ukraine?] Defense bulletin. – 2016 – №4, pp. 24–32.

18. Klynovyy D.V. Vtrata natsional'noho bahat-stva / Klynovyy D.V., Rohov P.D. [Loss of national wealth] Defense Review, 2016. – No. 10. – pp. 24–32.

19. Expanding the Measure of Wealth. Indicators of Environmentally Sustainable Development. Chapter 3 Measuring the Wealth of Nations: The World Bank Environment Department Washington D.C. – 1997. – 112 p., pp. C. 30-32.

20. In Ukraine, mineral resources are concentrated at 11 trillion dollars, - Ministry of Natural Resources // Tsensor.Net [Electronic resource]. – Access mode: https://censor.net.ua/news/431541/v_ukraine_sosredotocheny_zapasy_poleznyh_i_skopaemyh_na_11_trillionov_dollarov_minprirody.